

30.7.2008

Dnrot 499/4/06 ja 500/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Esittelijäneuvos Raino Marttunen

RINTAMASOTILASTUNNUSTEN MYÖNTÄMISESSÄ EPÄYHTENÄISTÄ KÄYTÄNTÖÄ

1 KIRJOITUS

Kantelijat A ja B ovat kertoneet rintamasotilastunnuksia koskeneista hakemuksistaan, jotka Helsingin sotilasläänin esikunta oli vuonna 1994 hylännyt. Myös puolustusministeriö oli kesäkuussa 1996 hylännyt näistä päätöksistä tehdyt valitukset.

Kirjoitusten mukaan Kymen sotilasläänin esikunta oli myöntänyt rintamasotilastunnukset samassa ilmasuojelukomppaniassa palvelleille henkilöille. Ainoa käytettävissä oleva keino todeta palvelu oli muiden samassa komppaniassa palvelleiden miesten todistukset, joita Kymen sotilasläänin esikuntakin oli käyttänyt. Kirjoitusten liitteenä olevassa Sotatieteen laitoksen kirjeessä 6.6.1994 nimittäin todettiin, että komppaniaa koskevat asiakirjat puuttuivat lähes kokonaisuudessaan.

Kirjoitusten mukaan samanlaisiin todistusaineistoihin perustuviin hakemuksiin oli eri tahoilla annettu erilaiset päätökset. Suomen kansalaisia ei näin ollen ollut kirjoitusten mukaan kohdeltu tasa-arvoisesti. Kantelijat olivat ilmoituksensa mukaan saaneet käsiinsä uutta aineistoa, joita heillä ei ollut käytettävissään rintamasotilastunnuksia hakiessaan.

2 SELVITYS

Puolustusministeriö on antanut selvityksen, jossa on lausuttu seuraavaa.

"Rintamasotilastunnuksen myöntämisperusteet on säännelty rintamasotilastunnuksesta annetussa asetuksessa (772/1969). Asetuksen 1 §:n mukaan rintamasotilaalla tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka on Suomen kansalaisena osallistunut vuosien 1939–1945 sotien aikana puolustusvoimien joukoissa varsinaisiin sotatoimiin reserviläisenä, nostomiehenä, vapaaehtoisena tai vakinaisessa palveluksessa olevana. Varsinaisiin sotatoimiin osallistuneeksi katsotaan henkilö, joka on todistettavasti osallistunut taisteluihin rintamavastuussa olleen sotatoimiyhtymän joukoissa tai sen alueella taikka ilmatorjunta- ja rannikkojoukoissa, merivoimien alusyksiköissä tai ilmavoimien lentoyksiköissä.

Tunnusten myöntämisessä on käytännöllisistä syistä menetelty siten, että taisteluihin osallistuneet tai rintamavastuussa olleet joukko-osastot on luetteloitu, ja niissä palvelleille sotilaille on myönnetty tunnus. Joukko-osastot ja vastaavat, joissa suoritettua palveluksen katsotaan oikeuttavan rintamasotilastunnuksen saamiseen, sisältyvät Sotahistorian laitoksen laatimaan luetteloon (rintamasotilasjoukko-osastojen luettelo), joka julkaistiin 1970. Luetteloa on myöhemmin täydennetty lyhyehköin lisäluetteloin, kun arkistotutkimuksissa on ilmennyt uusia joukko-osastoja ja erityisesti niiden pienempiä osia, jotka ovat ottaneet osaa asetuksessa tarkoitettuihin sotatoimiin. Hakijoiden henkilöasiakirjoissa kuten sotilaspasseissa ja kantakorteissa olevien merkintöjen puutteellisuuden takia yksinkertaistettu

menettely on ollut välttämätön. Menettely ei kuitenkaan ole merkinnyt periaatteellista poikkeamista siitä, että rintamasotilastunnus on taisteluihin osallistuneelle kuuluva tunnus.

A ja B ovat valittaneet Helsingin sotilasläänin esikunnan heidän rintamasotilastunnusta koskeviin hakemuksiinsa antamista päätöksistä. Perusteluina valituksilleen he ovat kertoneet palvelleensa 357. Ilmasuojelukomppaniassa Haminassa. Kyseinen Ilmasuojelukomppania on Sotatieteenlaitoksen esityksestä 30.6.1994 lisätty edellä mainittuun Sotahistorian laitoksen laatimaan rintamasotilastunnusjoukko-osastojen luetteloon. Luetteloon lisättiin 357. Ilmasuojelukomppanian lisäksi myös 355., 356., 359., 360. ja 372. Ilmasuojelukomppaniamat. Koska näiden komppanioitten asiakirjat lähes kokonaisuudessaan puuttuvat, ne liitettiin niitten joukkojen luetteloon, joissa palvelleille tunnus voidaan myöntää Sota-arkistossa suoritettavan eri selvityksen perusteella. Tämä tarkoittaa, ettei merkintä palvelusta joukko-osastossa vielä riitä osoittamaan henkilön palvelleem. asetuksen tarkoittamalla tavalla, vaan palveluksesta on hankittava Sota-arkistolta eri selvitys. Mainitut komppaniamat toimivat rintamavastuussa aikana 25.6.–21.8.1941 sekä 17.6.–19.9.1944.

Ennen päätösten tekemistä A:n ja B:n rintamasotilastunnusta koskeviin valituksiin puolustusministeriö on pyytänyt asiasta Sotatieteen laitoksen ja rintamasotilastunnusasiain neuvottelukunnan lausunnot. Sotatieteen laitoksen lausunnoissa todetaan, ettei Sota-arkistossa säilytettävistä Etelä-Kymenlaakson suojeluskuntapiirin tiliasiakirjoista ole löytynyt merkintöjä A:n ja B:n palveluksesta 357. Ilmasuojelukomppaniassa. Murtoa koskevassa lausunnossa todetaan lisäksi, ettei hänen palveluksesta löydy merkintää myöskään Rannikkotyökistöröykmentti 12:n asiakirjoista. Rintamasotilastunnusasiain neuvottelukunnan lausuntojen mukaan A ja B eivät ole rintamasotilastunnuksesta annetun asetuksen mukaisia rintamasotilaita.

Puolustusministeriö on antanut A:n ja B:n valituksiin kielteiset päätökset 12.6.1996 ja 13.6.1996 ja perusteli päätöksiään sillä, ettei Sota-arkiston suorittamissa selvityksissä asiakirjoista todettu sellaisia merkintöjä A:n ja B:n sellaisesta sodanajan palveluksesta, joka rintamasotilastunnuksesta annetun asetuksen 1 §:n mukaan oikeuttaa tunnuksen saamiseen. Asiakirjoilla tarkoitetaan tässä myös valittajien hankkimia todistajanlausuntoja.

A ja B katsovat kantelukirjoituksissaan, että heitä ei ole rintamasotilastunnuksia myönnettäessä kohdeltu yhdenvertaisesti, niiden kantelukirjoituksen liitteenä olevassa luettelossa mainittujen henkilöiden kanssa, jotka ovat palvelleet samassa 357. Ilmasuojelukomppaniassa kuin A ja B ja joille Kymen sotilasläänin esikunta on myöntänyt tunnuksen hakemuksesta. Luettelossa mainittujen henkilöiden rintamasotilastunnusasiat eivät ole, B:tä lukuun ottamatta, olleet puolustusministeriössä valituksina käsiteltävinä.

Puolustusministeriö on pyytänyt Kymen sotilasläänin selvityksen, onko kantelukirjoituksen liitteenä olevassa luettelossa mainituille henkilöille myönnetty rintamasotilastunnus sotilasläänin esikunnasta ja millaiseen selvitykseen mahdolliset myönteiset päätökset ovat perustuneet.

Kymen sotilasläänin esikunnan 6.4.2006 päivätyn selvityksen mukaan sotilasläänin esikunta on myöntänyt luettelossa mainituille henkilöille, B:tä, C:tä ja D:tä lukuun ottamatta, rintamasotilastunnuksen. D on saanut hakemukseensa kielteisen päätöksen Pohjois-Karjalan sotilasläänin esikunnasta. C:n mahdollisesta hakemuksesta ei ole tietoa. Sotilasläänin esikunta toteaa selvityksessään, että hakemusten käsittelyyn liittyvistä perusteista ei ole saatavissa tarkkaa tietoa. Selvityksessä viitataan erilaisiin listoihin, jotka ovat aikanaan olleet Kymen sotilasläänin esikunnan käytössä rintamasotilastunnusasioita käsiteltäessä. Listat on koottu esimerkiksi joidenkin yksiköiden päivärahalistauksista tai ovat henkilöiden allekirjoituksella varmennettuja todistuksia kuulumisesta samaan yksikköön.

Kymen sotilasläänin esikunnan selvityksestä käy ilmi, että sotilasläänin esikunta on myöntänyt tunnuksset luettelossa mainituille henkilöille 355. Ilmasuojelukomppaniassa palvelun perusteella. Kyseinen komppania toimi Vehkalahdella. B ja A kertovat palvelleensa 357. Ilmasuojelukomppaniassa, joka toimi Haminassa.

Puolustusministeriö korostaa, että rintamasotilastunnuksen myöntämisen perusteena on henkilön sodanajan tehtävä ja alueellisesti rajattu palveluspaikka ja-aika. Edellä mainitut rintamasotilasjoukko-osastojen luetteloon myöhemmin tehdyt lisäykset eivät merkitse periaatteellista poikkeamista siitä, että rintamasotilastunnus on taisteluun osallistuneille kuuluva tunnus.

Edellä olevan johdosta puolustusministeriö toteaa A:n ja B:n valitusasioiden käsittelyn puolustusministeriössä tapahtuneen tavanmukaisessa järjestyksessä ja annettujen päätösten noudattaneen tunnusasioissa vakiintunutta ja kanteluasioidenkin yhteydessä hyväksyttyä linjaa. Puolustusministeriö toteaa lausuntonaan, ettei asiassa ole tullut esille mitään sellaista uutta selvitystä A:n ja B:n palveluksesta, että heidän voisi katsoa osallistuneen taisteluihin siten kuin rintamasotilastunnuksesta annetun asetuksen 1 §:ssä tarkoitetaan."

Kouvolan sotilasläänin esikunnan lausunnon mukaan on mahdollista, että kantelujen liitteenä olevaa listaa henkilöistä oli käytetty ainakin osittain perusteena tunnuksia myönnettäessä. Sotilasläänin esikunnan mukaan muutamissa päätöksissä oli merkintä "E:n listoilla". Tällaiset listat, esimerkiksi "E:n lista" olivat olleet aikanaan esikunnan käytössä rintamasotilastunnusasioita käsiteltäessä.

A ja B ovat toimittaneet jälkeempään oikeusasiamiehelle lisäselvityksiä ja todistuksia osallistumisestaan 357. Ilmasuojelukomppanian (jäljempänä IsK 357) toimintaan. Niiden joukossa on muun muassa E:n 13.5.2008 päivätty todistus A:n ja B:n osallistumisesta vihollispartioiden tuhoamiseen sotatoimi-alueella kantelujen liitteessä mainittujen rintamasotilastunnuksen saaneiden ilmasuojelumiesten tavoin. B on toimittanut alkuperäisen 6.10.1944 päivätyn kirjeen, jolla mainitun komppanian päällikkö on määrännyt B:n asetarkastukseen. Edelleen selvitykseen sisältyy todistus A:n osallistumisesta IsK 357:n toimintaan suojeluskuntajärjestön lakkauttamiseen asti. Lisäksi B on 20.5.2008 toimittanut vielä yksityiskohtaisen selvityksen A:n toiminnasta IsK 357:ssä.

Kantelijat ovat lisäksi selvittäneet asiaa esittelijän kanssa käydyissä keskusteluissa.

Tänne on hankittu puolustusministeriöstä nähtäväksi kantelijoiden rintamasotilastunnusasioita koskevat asiakirjat.

3

ARVIOINTI

A ja B ovat aikanaan määrääjassa hakeneet rintamasotilastunnusta. Näin ollen heidän oikeutensa rintamasotilastunnuksen saamiseen on edelleen olemassa, vaikkakin hakemusten käsittelystä on kulunut jo huomattavan pitkä aika.

Edellä siteeratussa ministeriön lausunnossa on selostettu yksityiskohtaisesti rintamasotilastunnusten myöntämisperusteita sekä kantelijoiden sodanajan palvelusta ja tunnusasioiden käsittelyä.

Puolustusministeriö on perustellut kielteisiä päätöksiään sillä, ettei suoritetuissa tutkimuksissa ollut *asiakirjoissa* todettu sellaisia merkintöjä valittajien sodanajan palveluksesta, että heidän olisi voitu katsoa todistettavasti osallistuneen tunnuksen oikeuttavaan palvelukseen.

Kantelijoiden sodanajan palvelua koskevat asiakirjat ovat kuitenkin Sotatieteen laitoksen 6.6.1994 päivätyin asiakirjankin mukaan todistettavasti lähes kokonaan hävinneet. Kanteluasiakirjoihinsisälty todistus Vehkalahden Merisuojeluskunnan asiakirjojen polttamisesta 5.11.1944.

Sotahistorian laitos on kantelijoiden valitusten johdosta antamissaan lausunnoissa todennut, ettei joukkojen *tiliasiakirjoista* ollut löytynyt merkintöjä tunnukseseen oikeuttavasta palveluksesta. Näissä lausunnoissa ei niiden sanamuodon perusteella ole siis otettu kantaa kantelijoiden esittämiin henkilödistuksiin, jotka ovat olleet hakemusten keskeisinä perusteina.

Puolustusministeriön selvityksessä on todettu, että kantelijat olivat palvelleet eri komppaniassa (IsK 357) kuin rintamasotilastunnuksen saaneet henkilöt (IsK 355). Kantelijat ovat ilmoittaneet, ettei heillä ollut tuolloin mitään tietoa komppanioiden numeroista. Kantelijoiden mukaan henkilöt kutsuttiin hyvin lyhyellä varoitusajalla tehtävään näistä molemmista samalta alueelta olevista komppanioista. Kantelijoiden mukaan molempien komppanioiden esikunta oli Haminassa. Molemmat komppaniat on vuonna 1994 lisätty tunnukseseen oikeuttavista joukoista laadittuun luetteloon. Sillä seikalla, kummassa komppaniassa kantelijat ovat palvelleet, ei ole näin ollen nähdäkseeni merkitystä heidän tunnusasiinsa arvioitaessa.

Kantelijoiden toimittamien lisäselvitysten jälkeen B:n palveluksesta IsK 357:ssä on asiakirjoissa peräti kahdeksan henkilön todistukset (mm. E).

Myös A:n palveluksesta IsK 357:ssä on lisäselvityksen jälkeen yhteensä viiden eri henkilön todistukset (mm. E).

Varsin merkittävänä uutena todisteena on 19.5.2008 toimitettu E:n todistus kantelijoiden palveluksesta mainitussa komppaniassa. E oli kantelijoiden kertoman mukaan selvittänyt perusteellisimmin ilmasuojelukomppanioiden toimintaa. E:n listat mainitaan nimenomaan myös Kymen sotilasläänin esikunnan selvityksessä. Asiakirjoista ilmenee, että Sotatieteen laitos oli 26.5.1994 tehnyt puolustusministeriölle esityksen seitsemän ilmasuojelukomppanian lisäämisestä rintamasotilastunnuksijoukoista laadittuun luetteloon. Sotatieteen laitos on ilmoittanut päätyneensä esitykseen tutkittuaan asianomaisia asiakirjoja ja *saatuaan E:ltä lisäselvityksiä*.

A ja B ovat lisäksi puhelimitse ja esittelijän kanssa oikeusasiamiehen kansliassa käydyissä keskusteluissa selvittäneet yksityiskohtaisesti ilmasuojelukomppanioiden toimintaa kesällä 1944. Kantelijoiden varsin luotettavina pidettävien kertomusten perusteella on saatu vielä lisänäyttöä heidän toiminnastaan ilmasuojelumiehinä. Asiakirjoista ilmenee, että molemmat kotiutuivat sodan jälkeen suorittamastaan varusmiespalveluksesta reservin upseereina.

4

YHTEENVETO

Palvelu IsK 357:ssä 17.6.–19.9.1944 oikeuttaa rintamasotilastunnukseseen. Näiden joukkojen asiakirjat puuttuvat sotilasviranomaisenkin ilmoituksen mukaan lähes kokonaan. Lähes ainoana käytettävissä olevina todisteina palveluksesta ovat näin ollen kantelijoiden palvelustoverien todistukset. Näitä todistuksia on pidetty ilmeisesti riittävänä näyttönä hakemuksia Kymen sotilasläänin esikunnassa käsiteltäessä.

Erityisen tärkeänä lisäselvityksenä voidaan mielestäni pitää asiaa Sotatieteen laitoksenkin mukaan selvittäneen E:n tuoretta todistusta kantelijoiden palveluksesta. Se ei ole ollut puolustusministeriön käytössä kantelujen johdosta lausuntoa annettaessa. Myös muita uusia selvityksiä on toimitettu tänne

lausunnon antamisen jälkeen.

Toimitettujen uusien todisteiden perusteella voidaan mielestäni pitää luotettavasti selvitettyinä, että kantelijat ovat osallistuneet rintamasotilastunnukseen oikeuttavaan palvelukseen. Saatan tämän käsitykseni puolustusministeriön tietoon mahdollisiin toimenpiteisiin ryhtymistä varten. Ministeriö ilmoittaa aikanaan kannanottoni aiheuttamista toimenpiteistä.